

ZRÓŻNICOWANIE DZIAŁALNOŚCI DODATKOWEJ W WYBRANYCH GOSPODARSTWACH EKOLOGICZNYCH*

Maria Szczuka, Sylwester Tabor

Instytut Inżynierii Rolniczej i Informatyki, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie

Streszczenie. Celem opracowania jest analiza pozarolniczej działalności gospodarczej w wybranych 100 gospodarstwach ekologicznych. Badania przeprowadzono w ramach projektu NCBiR Nr NR12 016510 "Innowacyjne oddziaływanie techniki i technologii oraz informatycznego wspomaganie zarządzania na efektywność produkcji w gospodarstwach ekologicznych". Przedmiotem badań była ocena aktywności gospodarczej w aspekcie wielkości i kierunku produkcji oraz wyposażenia w mechaniczną siłę pociągową. Aktywność zdefiniowano jako stosunek liczby gospodarstw prowadzących daną działalność do ogółu gospodarstw znajdujących się w danej grupie analitycznej. Do celów analitycznych badane gospodarstwa podzielono na 4 grupy jednorodne. Podstawowym kryterium podziału był areal użytków rolnych a uzupełniające kryterium podziału stanowił kierunek produkcji, określony w oparciu o powszechnie stosowaną metodykę szacunku nadwyżki bezpośredniej. Biorąc pod uwagę kierunek prowadzonej działalności najwyższą aktywność odnotowano w gospodarstwach jednobiegunowych, o kierunku produkcja roślinna polowa. Około dwukrotnie niższą aktywność stwierdzono w intensywnie zorganizowanych, jednobiegunowych gospodarstwach o kierunku produkcja roślinna sadownicza i o kierunku produkcja zwierzęca. Natomiast najniższą aktywność stwierdzono w jednostkach dwubiegunowych, co może być rezultatem braku rezerw wolnego czasu. W zakresie usług mechanizacyjnych najwyższą aktywność wykazały gospodarstwa najmniejsze i największe. Te pierwsze, gdyż dysponowały rezerwami wolnego czasu, natomiast te drugie z uwagi na dysponowanie lepszym wyposażeniem.

Słowa kluczowe: gospodarstwo ekologiczne, kryteria podziału gospodarstw, wywiad kierowany, dodatkowa działalność gospodarza

Wprowadzenie

Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w Polsce spowodował pojawienie się nowych form aktywności ludności wiejskiej. Jednym z najczęściej spotykanych przejawów

* Praca wykonana w ramach projektu NCBiR Nr NR12 016510 "Innowacyjne oddziaływanie techniki i technologii oraz informatycznego wspomaganie zarządzania na efektywność produkcji w gospodarstwach ekologicznych"

przedsiębiorczości jest pozarolnicza działalność gospodarcza. Działalność ta jest szczególnie wskazana dla rolników posiadających małe obszary gospodarstwa rolne. Pozarolnicza działalność gospodarcza na obszarach wiejskich jest często w literaturze przedstawiana jako dodatkowe i alternatywne źródło dochodu rodzin wiejskich (Bórawski, 2009).

Priorytetami aktualnej polityki mającej na celu rozwój wsi jest przede wszystkim promocja sektora rolniczego oraz wspieranie alternatywnych źródeł przychodów na obszarach wiejskich, np. związanych z działalnością usługową czy turystyczną. Poprzez podjęcie dodatkowej działalności dąży się do wzrostu dochodów, ale również do lepszego wykorzystania posiadanych zasobów (Krakowiak-Bał, 2009).

Rozwój przedsiębiorczości na wsi to konieczny element realizacji koncepcji wielofunkcyjnego rozwoju wsi (Meert, 2005). W ciągu ostatnich kilku lat wzrosło zainteresowanie dodatkową działalnością gospodarczą w gospodarstwach ekologicznych (European Commission, 2008). Przyszłość wiejskich rodzin nie polega tylko na pracy w rolnictwie, ale również na tworzeniu nowych miejsc pracy na wsi, poza gospodarstwem rolnym i w poszukiwaniu alternatywnych źródeł dochodu. Aby polepszyć poziom życia ludności na terenach wiejskich i zachować naturalne środowisko, produkcja rolna musi być uzupełniona inną działalnością gospodarczą (Biernat-Jarka, 2004). Problem niewystarczających dochodów z prowadzenia tylko działalności rolniczej dotyczy także gospodarstw ekologicznych (Kowalski, 2012). Rolnicy zmuszeni są do podejmowania własnych przedsięwzięć o charakterze nierolniczym, ponieważ dochody uzyskiwane z prowadzonej działalności rolniczej są niedostateczne (Kłodziński, 2008). Coraz mniej polskich rolników posiadających gospodarstwa rolne utrzymuje się z produkcji rolniczej, większość z nich posiada dochody, które pochodzą z pracy poza ich gospodarstwami (Bański, 2004). Dodatkowa działalność gospodarcza w gospodarstwie rolnym oznacza dywersyfikację jego działalności, poprzez rozwijanie pozarolniczej dochodowej działalności niezwiązanej z pracą w gospodarstwie, ale wykorzystującej jego zasoby czy produkty wpływając jednocześnie na zyskowność tego gospodarstwa (turystyka, rzemiosło czy przetwórstwo surowców rolnych). Z drugiej strony wielozawodowość rolników prowadzi do podjęcia działalności zarobkowej poza pracą w gospodarstwie (praca w przedsiębiorstwie nierolniczym, rozpoczęcie działalności gospodarczej niewykorzystującej zasobów gospodarstwa) (Krakowiak-Bał, 2010). Nie są to działalności pozytywnie wpływające na rozwój gospodarstw ekologicznych. Wręcz przeciwnie, hamują jego rozwój, gdyż w przypadku pracy poza gospodarstwem ograniczają dostępność zasobów. Zdarza się również, że nowe przedsięwzięcie jest bardziej dochodowe i wymaga podporządkowania gospodarstwa lub ograniczenia dotychczasowej produkcji, a nawet rezygnacji z niej (Zabielska, 2011). Należy jednak nadmienić, że dla wielu gospodarstw ekologicznych dodatkowe źródła dochodów stwarzają możliwości do prowadzenia działalności inwestycyjnej. Zwykle procesy te rozpoczynają się od inwestowania w wyposażenie techniczne, które jest głównym substytutem pracy ludzkiej, w znacznym stopniu zaangażowanej w działalność poza rolniczą.

Cel i metodyka badań

Podstawowym celem opracowania jest analiza pozarolniczej działalności gospodarczej w wybranych 100 gospodarstwach ekologicznych. Przedmiotem badań była ocena aktyw-

ności gospodarczej w aspekcie wielkości i kierunku produkcji oraz wyposażenia w mechaniczną siłę pociągową. Aktywność zdefiniowano jako stosunek liczby gospodarstw prowadzących daną działalność do ogółu gospodarstw znajdujących się w danej grupie analitycznej. Natomiast miernikiem wyposażenia była suma mocy zainstalowana w ciągnikach rolniczych.

Do celów analitycznych badane gospodarstwa podzielono na 4 grupy jednorodne. Podstawowym kryterium podziału był areal użytków rolnych:

- grupa I – do 5 ha – 31 gospodarstw,
- grupa II – 5,01-10 ha – 32 gospodarstwa,
- grupa III – 10,01-15 ha – 14 gospodarstw,
- grupa IV – powyżej 15 ha – 23 gospodarstwa.

Uzupełniające kryterium podziału stanowił kierunek produkcji, określony w oparciu o powszechnie stosowaną metodykę szacunku nadwyżki bezpośredniej:

- grupa A1 – 17 gospodarstw jednobiegunowych o kierunku produkcja roślinna polowa,
- grupa A2 – 8 gospodarstw jednobiegunowych o kierunku produkcja roślinna sadownicza,
- grupa B – 34 gospodarstwa jednobiegunowe o kierunku produkcja zwierzęca,
- grupa C – 41 gospodarstw dwubiegunowych.

Dla celów analitycznych wyszczególniono 8 grup działalności dodatkowej:

- 1 – Agroturystyka;
- 2 – Usługi mechanizacyjne;
- 3 – Handel;
- 4 – Nauka jazdy konnej;
- 5 – Pszczelarstwo i przetwórstwo;
- 6 – Inne usługi
- 7 – Praca na etacie;
- 8 – Emerytury i renty.

Do zebrania materiału badawczego wykorzystano metodę wywiadu kierowanego.

Charakterystyka badanych gospodarstw

Sposób użytkowania ziemi przez człowieka w dużym stopniu odzwierciedla warunki naturalne, które z kolei wpływają na kierunki rozwoju gospodarczego. Użytkowanie ziemi oraz obsadę inwentarza żywego, wyrażoną w dużych jednostkach przeliczeniowych (DJP) przypadającą na 1 gospodarstwo, przedstawiono w tab. 1.

Średnia powierzchnia badanych gospodarstw wynosiła 11,46 ha. W strukturze użytkowania ziemi średni udział gruntów ornych wynosił 40%, trwałych użytków zielonych 54%, a sadów i plantacji wieloletnich tylko 6%. W strukturze zasiewów największy udział stanowiły zboża. Zostały zasiane średnio na areale 2,89 ha·gosp.⁻¹, co stanowiło 62% zasiewów. Areal uprawy okopowych stanowił średnio 6%, a uprawy roślin pastewnych – 32%. Przy wysokim areale łąk i pastwisk, łączna powierzchnia uprawy roślin pastewnych stanowiła średnio 2/3 całkowitej powierzchni użytków rolnych. W przypadku gospodarstw ekologicznych jest to struktura wysoce korzystna, jednak tylko wówczas, gdy pozostaje w ścisłej relacji z racjonalnie dobraną obsadą inwentarza żywego. Nie we wszystkich grupach wysoka obsada wynika z posiadanej struktury użytkowania ziemi. Przykładowo

w grupie I, przy średnim udziale użytków zielonych wynoszącym 15,6% obsada wynosi 0,7 DJP·ha⁻¹ UR. Z kolei w grupie IV, przy zbliżonej obsadzie udział trwałych użytków zielonych w strukturze użytkowania ziemi wynosi aż 63,8%.

Uwzględniając drugie kryterium podziału, największy udział łąk i pastwisk odnotowano w gospodarstwach jednobiegunowych o kierunku produkcja roślinna (A1), gdzie ich powierzchnia wynosiła 5,42 ha·gosp.⁻¹, a udział w strukturze użytkowania ziemi 65%. Łącznie z polową uprawą roślin pastewnych, udział tej grupy roślin w strukturze użytkowania ziemi wynosił aż 75%. Przy niewielkiej obsadzie stada, wynoszącej 3,1 DJP (0,4 DJP·ha⁻¹ UR), jednoznacznie wskazuje on na poza produkcyjny cel prowadzenia takiej działalności. Jest nim możliwość skorzystania ze stosunkowo wysokich dopłat a nie produkcja.

Tabela 1

Użytkowanie ziemi oraz wielkość stada w analizowanych grupach gospodarstw

Table 1

The land use and the size of a herd in the analysed groups of farms

Grupa	Liczba gospodarstw (szt.)	Grunty orne			Trwałe użytki zielone (ha)	Sady i plantacje (ha)	Obsada zwierząt (DJP)
		zboża (ha)	okopowe (ha)	pastewne (ha)			
Średnio	-	2,89	0,26	1,46	6,19	0,66	8,8
Podział według powierzchni użytków rolnych							
grupa I	31	0,97	0,17	0,42	0,42	0,72	1,8
grupa II	32	2,53	0,29	0,57	2,79	0,63	5,7
grupa III	14	3,37	0,47	1,53	6,16	0,49	10,6
grupa IV	23	5,68	0,2	4,04	18,73	0,7	21,4
Podział według kierunku produkcji							
A1	17	1,78	0,32	0,76	5,42	-	3,1
A2	8	10,12	1,15	2,28	0,19	2,03	-
B	34	1,39	0,2	0,63	4,25	0,26	10,9
C	41	3,19	0,11	2,27	9,3	0,99	11,1

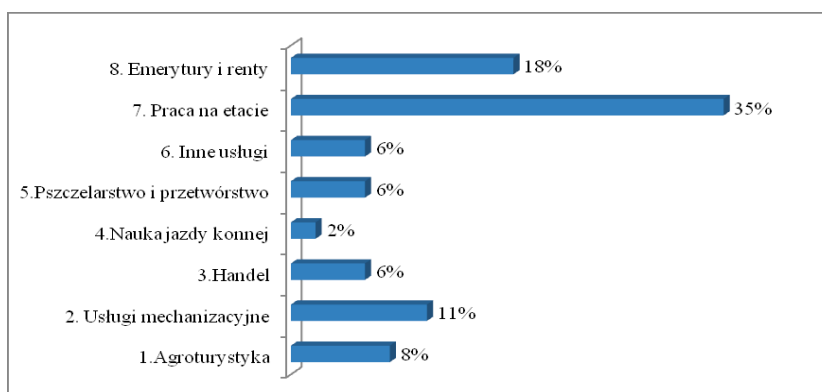
Za prawidłowe należy uznać to, że najmniej trwałych użytków zielonych odnotowano w gospodarstwach jednobiegunowych o kierunku produkcja sadownicza (A2), gdzie ich udział wynosił średnio tylko 1%. W tym przypadku udział sadów i plantacji wieloletnich wynosił 13%, co przy wynoszącym 86% udziale gruntów ornych nie może zostać ocenione wysoko. Ponadto należy zauważyć, że w tej grupie gospodarstw areal uprawy zbóż wynosił 10,12 ha·gosp.⁻¹, co stanowiło aż 75% zasiewów. Zatem dominacja produkcji sadowniczej w strukturze nadwyżki bezpośredniej była rezultatem niekorzystnej struktury zasiewów, a nie wysoką specjalizacją w zakresie produkcji owoców.

Biorąc pod uwagę kryterium obszarowe, największą powierzchnię uprawy zbóż odnotowano w gospodarstwach należących do IV grupy, gdzie wynosiła 5,68 ha·gosp.⁻¹, stanowiło to 57% zasiewów. W obu przypadkach jest to udział za wysoki, gdyż rośliny okopowe i pastewne stanowią tylko 25% zasiewów.

Analizując strukturę zasiewu zbóż według powierzchni użytków rolnych stwierdzono, że najmniejszy udział zasiewów zbóż, wynoszący 57%, odnotowano w IV grupie obszarowej gospodarstw, gdzie największy był udział trwałych użytków zielonych i najbardziej liczne było stado inwentarza żywego oraz w gospodarstwach dwubiegunowych, gdzie strukturalnie produkcja rolnicza była najbardziej zróżnicowana. Zwykle, tak niski udział zbóż jest charakterystyczny dla gospodarstw prowadzących działalność w zakresie chowu i hodowli bydła, gdzie wymagana jest duża powierzchnia uprawy roślin pastewnych. Przy braku inwentarza żywego w grupie gospodarstw sadowniczych, najniższą obsadę odnotowano w grupie gospodarstw o kierunku produkcja roślinna polowa (0,4 DJP·gosp.⁻¹), a najwyższą w grupie gospodarstw o kierunku produkcja zwierzęca (1,6 DJP·gosp.⁻¹).

Wyniki badań

W celu wygospodarowania przychodów umożliwiających uzyskanie satysfakcjonujących dochodów, małe gospodarstwa ekologiczne prowadzą działalność poza rolniczą. Taka dywersyfikacja dochodów ogranicza ryzyko prowadzonej działalności podstawowej. Rodzaje działalności poza rolniczej prowadzonej w badanych gospodarstwach ekologicznych przedstawiono na rys. 1. Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, że najczęściej rolników uzyskuje dodatkowe przychody z tytułu zatrudnienie na etacie – 35% gospodarstw. Niestety, wśród wyszczególnionych wysoki wskaźnik aktywności odnotowano także dla pozyskiwania przychodów ze źródeł niezarobkowych, tj. emerytury, renty itp. – 18% gospodarstw. Pozostałe źródła przychodów charakteryzują się już znacznie niższym udziałem: sprzedaż usług mechanizacyjnych – 11% gospodarstw, sprzedaż usług w zakresie agroturystyki – 8% gospodarstw oraz handel, pszczelarstwo i przetwórstwo oraz inne usługi – po 6% gospodarstw. Stosunkowo najniższą aktywność wykazują gospodarstwa w zakresie nauki jazdy konnej – tylko 2%.

Rysunek 1. Rodzaj i poziom aktywności w zakresie prowadzonej działalności poza rolniczej – wartości średnie

Figure 1. Type and level of activity within the non-agricultural business activity – average results

Przyjęta strategia zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich w swych założeniach obejmuje m.in. różnicowanie dochodów producentów rolnych. Obserwowane przeludnienie agrarne jest czynnikiem skłaniającym społeczność wiejską do zwiększenia swojej aktywności w zakresie prowadzenia działalności pozarolniczej.

Tabela 2

Aktywność w zakresie działalności pozarolniczej a moc zainstalowana w ciągnikach rolniczych – klasyfikacja wg grup obszarowych

Table 2

Activity within non-agricultural business activity and the power installed in farm tractors – classification according to area groups

Grupa	Rodzaj działalności							
	1	2	3	4	5	6	7	8
	Aktywność gospodarstw (%)							
I	-	13	7	7	-	-	55	23
II	9	6	3	-	16	3	28	25
III	14	7	7	-	7	14	29	7
IV	13	17	9	-	-	13	22	9
	Suma mocy ciągników rolniczych (kW·gosp. ⁻¹)							
I	-	9,0	5,9	1,4	-	-	27,7	7,4
II	9,4	3,6	4,6	-	5,9	0,7	14,4	9,5
III	17,9	11,2	11,2	-	5,7	8,2	19,6	8,7
IV	7,9	15,9	5,3	-	-	8,9	18,7	8,7

W tab. 2 przedstawiono dodatkowe dochody gospodarstw podzielonych wg kryterium powierzchni użytków rolnych. W gospodarstwach najmniejszych, do 5 ha UR, aż 55% rolników zadeklarowało dodatkowe zatrudnienie na etacie. W pozostałych grupach gospodarstw aktywność w zakresie dodatkowego zatrudnienia była znacznie niższa i wynosiła od 22% (grupa IV) do 29% (grupa III). Również emerytury i renty były jednym z podstawowych dodatkowych źródeł przychodów w gospodarstwach najmniejszych. W tym przypadku udział gospodarstw korzystających z tego źródła przychodów wynosił: w grupie I – 23%, a w grupie II – 25%. W pozostałych grupach udział ten był już znacznie niższy i wynosił od 7 do 9%. Wśród najmniejszych gospodarstw znaczący był także udział jednostek świadczących usługi mechanizacyjne – 13%. W przypadku tych usług wyższą aktywność odnotowano tylko w gospodarstwach największych – 17%, dysponujących znacznie lepszym umaszynowaniem.

W gospodarstwach większych zauważalne było znaczące zainteresowanie świadczeniem usług w zakresie agroturystyki: grupa III – 14%, a grupa IV – 13%. Podobną aktywność gospodarstwa te wykazywały także w zakresie świadczenia innych usług. Natomiast nie odnotowano w tej grupie jednostek aktywności w zakresie pszczelarstwa i przetwórstwa oraz nauki jazdy konnej.

Biorąc pod uwagę rodzaj prowadzonej działalności należy zauważyć, że najwyższe wskaźniki mocy zainstalowanej odnotowano w gospodarstwach dwuzawodowych (działalność 7). Szczególnie dotyczy to gospodarstw mniejszych i średnich, co jednoznacznie wskazuje na wsparcie inwestycji mechanizacyjnych z dochodów pozarolniczych.

Tabela 3

Aktywność w zakresie działalności pozarolniczej a moc zainstalowana w ciągnikach rolniczych – klasyfikacja wg kierunku produkcji

Table 3

Activity within non-agricultural business activity and the power installed in farm tractors – classification according to the production trend

Grupa	Rodzaj działalności							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Aktywność gospodarstw (%)								
A1	12	24	12	6	12	12	24	18
A2	-	13	13	-	-	-	75	-
B	6	12	6	3	9	6	32	27
C	10	5	2	-	2	5	34	15
Suma mocy ciągników rolniczych (kW·gosp. ⁻¹)								
A1	8,1	18,5	12,7	0,7	6,9	7,0	12,4	8,1
A2	-	16,0	16,0	-	-	-	42,4	-
B	4,5	7,2	3,4	0,7	3,8	3,4	19,8	11,6
C	10,8	5,6	3,6	-	0,5	2,6	19,5	7,8

Na podstawie danych zestawionych w tab. 3 można stwierdzić, że z pracy na etacie korzysta aż 75% rolników, właścicieli gospodarstw jednobiegunowych o kierunku produkcji roślinna sadownicza. W tej grupie gospodarstw stwierdzono tylko aktywność w zakresie usług mechanizacyjnych i handlu – po 13%. W pozostałych grupach obiektów zróżnicowanie w zakresie działalności dodatkowej jest znacznie wyższe. W gospodarstwach jednobiegunowych o kierunku produkcji roślinna polowa stwierdzono wysoką aktywność w zakresie usług mechanizacyjnych – 24%. Średnio wysoką aktywność stwierdzono w zakresie agroturystyki, handlu, pszczelarstwa i przetwórstwa oraz innych usług – po 12%. W gospodarstwach jednobiegunowych o kierunku produkcji zwierzęca i w gospodarstwach dwubiegunowych aktywność rolników była już znacznie niższa. W przypadku tych pierwszych bardzo wysoki był udział gospodarstw korzystających ze źródeł niezarobkowych – 27%.

Odnotowane w gospodarstwach dwuzawodowych najwyższe wskaźniki mocy zainstalowanej dotyczyły w szczególności gospodarstw specjalizujących się w produkcji sadowniczej – 42,4 kW·gosp.⁻¹. Były one ponad 2-krotnie wyższe od odnotowanych w gospodarstwach jednobiegunowych ukierunkowanych na produkcję zwierzęcą i dwubiegunowych oraz ponad 3-krotnie wyższe od odnotowanych w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji roślinnej polowej. Należy nadmienić, że tylko w przypadku tych ostatnich

istotnie wyższe wskaźniki odnotowano w grupie gospodarstw świadczących usługi mechanizacyjne (działalność 2). Także i w tym przypadku wskazuje to na wsparcie inwestycji mechanizacyjnych z dochodów pozarolniczych.

Podsumowanie

Biorąc pod uwagę kierunek prowadzonej działalności najwyższą aktywność odnotowano w gospodarstwach jednobiegunowych, o kierunku produkcja roślinna polowa. Około dwukrotnie niższą aktywność stwierdzono w intensywnie zorganizowanych, jednobiegunowych gospodarstwach o kierunku produkcja roślinna sadownicza i o kierunku produkcja zwierzęca. Natomiast najniższą aktywność stwierdzono w jednostkach dwubiegunowych, co może być rezultatem braku rezerw wolnego czasu. W zakresie usług mechanizacyjnych najwyższą aktywność wykazały gospodarstwa najmniejsze i największe. Te pierwsze, gdyż dysponowały rezerwami wolnego czasu, natomiast te drugie z uwagi na dysponowanie lepszym wyposażeniem.

Gospodarstwa jednobiegunowe o kierunku produkcja roślinna polowa oraz o kierunku produkcja roślinna sadownicza wykazały także wysoką aktywność w zakresie handlu. Dysponując rezerwami wolnego czasu na odległych rynkach sprzedają własne i zakupione od innych rolników produkty. W ten sposób bardziej efektywnie wykorzystują czas przeznaczony na tę działalność.

W grupie badanych gospodarstw, najwyższą aktywność w zakresie usług agroturystycznych wykazały gospodarstwa większe i największe, jednobiegunowe o kierunku produkcji roślinnej polowej oraz gospodarstwa dwubiegunowe.

Jednak najwyższe wskaźniki aktywności odnotowano w zakresie pracy na innym etacie oraz w zakresie korzystania z niezarobkowych źródeł. Nie są to działalności, które pozytywnie wpływają na rozwój gospodarstw ekologicznych. Wręcz przeciwnie, taki rozwój hamują, gdyż w przypadku pracy poza gospodarstwem ograniczają dostępność zasobów pracy, a w przypadku źródeł niezarobkowych – ograniczają kreatywność. Należy jednak nadmienić, że pozytywnym efektem dwuzawodowości rolników jest możliwość istotnego wsparcia inwestycji mechanizacyjnych z dochodów pozarolniczych.

Literatura

- Bański, J. (2004). Możliwości rozwoju alternatywnych źródeł dochodu na obszarach wiejskich. Pozarolnicza działalność gospodarza na obszarach wiejskich. *Studia Obszarów Wiejskich*. 5. IGiPZ PAN, PTG, Warszawa.
- Biernat-Jarka, A. (2004). *Działalność poza rolnicza jako jedno ze źródeł dochodów wiejskich gospodarstw domowych związanych z rolnictwem*. Warszawa, SGGW.
- Bórawski, P. (2009). Pozarolnicza działalność gospodarza na obszarach wiejskich jako dodatkowe źródło dochodu rodzin rolniczych. *Zeszyty Naukowe SGGW - Ekonomia i Org. Gosp. Żywnościowej*, 75: 15-22. Pozyskano z: www.wne.sggw.pl/czasopisma/pdf/EIOGZ_2009_nr75_s15.pdf
- Kłodziński, M. (2008). *Czynniki warunkujące wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w Polsce*. IRWiR PAN.
- Kowalski, J.; Cupiał, M.; Kuboń, M. i in., (2012). *Innowacyjne oddziaływanie techniki i technologii oraz informatycznego wspomaganie zarządzania na efektywność produkcji w gospodarstwach ekologicznych*. PTIR, Kraków, ISBN 978-83-930818-7-5.

- Krakowiak-Bal, A. (2009). Pozarolnicza działalność gospodarcza polskich gospodarstwach rolniczych na tle gospodarstw z krajów UE. *„Ekologia Terenów Wiejskich*, 5, 209-217.
- Krakowiak-Bal, A. (2010). Rozwój dodatkowej działalności gospodarczej w gospodarstwach UE. *Inżynieria Rolnicza*, 5(123), 89-95.
- Meert, H.; Van Huylenbroeck, G.; Vernimmen, T. i in., (2005). Farm household survival strategies and diversification on marginal farm, *Journal of Rural Studies*, Volume 21. Issue 1, 81-97.
- Zabielska, D. (2011). Wybór formy opodatkowania dochodów rolników rozpoczynających pozarolniczą działalność gospodarczą, *Zeszyty Naukowe SGGW - Ekonomika i Org. Gosp. Żywnościowej*, 92 129-141. Pozyskano z: http://www.wne.sggw.pl/czasopisma/pdf/EIOGZ_2011_nr92_s129.pdf
- European Commission. Directorate-General For Agriculture And Rural Development. (2008). G.2. *Economic analysis of EU agriculture*. Other gainful activities: pluriactivity and farm diversification in EU-27. Pozyskano z : http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/markets/gainful/text_en.pdf

DIVERSITY OF ADDITIONAL ACTIVITY IN THE SELECTED ECOLOGICAL FARMS

Abstract. The objective of the paper was to carry out an analysis of non-agricultural business activity in the selected 100 ecological farms. Research was carried out within the project NCBiR [National Centre for Research and Development] No NR 12 016510 “Innovative impact of technique and technology and IT support of management on the production efficiency in ecological farms”. The object of the research was to assess business activity in the aspect of the size and production trend and tractive force equipment. Activity was defined as a relation of the number of farms which carry out a particular activity to the total number of farms in a given analytical group. For analytical purposes the investigated farms were divided into four homogeneous groups. Acreage of arable land was the basic division criterion, determined based on commonly applied method of assessment of the standard gross margin. On account of the activity trend, the highest activity was reported in one-trend farms, i.e. field plants production. Approx. two times lower activity was reported in intensively organized two-trend units, which may result from the lack of free time. The biggest and the smallest farms proved the highest activity on account of mechanization services. The first, due to a lot of free time, the other due to better equipment.

Key words: ecological farms, farms division criteria, guided survey, additional business activity

Adres korespondencyjny:

Maria Szczuka; e-mail: szczuka.marysia@gmail.com
Instytut Inżynierii Rolniczej i Informatyki
Uniwersytet Rolniczy w Krakowie
Ul. Balicka 116B
30-149 Kraków